

R. Petrov

TRANSPPOSITION OF THE EU “ACQUIS” INTO LEGAL SYSTEM OF UKRAINE IN THE ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN UKRAINE AND THE EU

This article analyzes the process of transposition of the EU “acquis” into the legal system of Ukraine through the Association Agreement. The article offers a general overview of the place of association agreements in the legal system of the EU. The paper analyzes the process of transposition of the EU “acquis” into the legal system of Ukraine, analyzes the possible effects of the transposition of the EU “acquis” on the legal system of Ukraine. The Association Agreement between the EU and Ukraine will not replicate existing association agreements concluded between the EU and third countries. The EU-Ukraine association agreement enhances the system of common institutions, deepens bilateral relations in all areas of cooperation, strengthens political association and economic integration through the establishment of mutual rights and obligations, and provides “substantive and procedural” means of the transposition of the EU “acquis” into the legal system of Ukraine. The EU-Ukraine association will significantly improve the efficiency of the transposition of the EU “acquis” and encourage further integration of Ukraine into the European legal space.

Keywords: transposition, Association Agreement, approximation, EU acquis.

Матеріал надійшов 10.03.2015

УДК 341.174

Святун О. В.

ПРАВО НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті висвітлюється правова природа свободи мирних зібрань як однієї з важливих можливостей публічної реалізації права на свободу висловлювань та права на свободу асоціацій. Окремо розглядаються правові шляхи захисту цього права, оскільки декілька разів це питання було предметом розгляду в Суді ЄС, тому що вступало в колізію з принципом свободи руху товарів та осіб у Євросоюзі.

Ключові слова: Європейський Союз, Хартія основних прав ЄС, свобода мирних зібрань, демократичні принципи, права людини, свобода руху товарів, свобода руху осіб.

Права на свободу мирних зібрань та асоціацій належать до найбільш важливих прав людини. Фактично ці права захищають здатність людей збиратися та співпрацювати для спільного добробуту. Вони є рушійною силою для реалізації багатьох інших цивільних, культурних, економічних,

політичних та соціальних прав, що дають людям змогу виражати свої політичні погляди, залучатися до творчих пошуків, релігійних спостережень, створювати та приєднуватися до профспілок, обирати лідерів для представлення своїх інтересів та робити їх підзвітними. У наш час право

на свободу мирних зібрань закріплено в міжнародному праві як основне право людини. Утім, їх філософське коріння не є культурним або належним до окремого місця та часу. Ці права походять від спільної спадщини людства, що бере свій початок у тому простому факті, що кожна цивілізація ґрунтується на співпраці. Саме в людській природі та в людських потребах закладено, що люди збираються разом, щоб колективно реалізувати свої інтереси. Повноцінні права на мирні зібрання та асоціацію є передумовою не тільки для легітимної демократії, а й для справедливого суспільства.

В українській науці міжнародного права ця тематика взагалі не розглядається. Разом з тим у державах-членах ЄС такі питання також не досліджуються активно.

Дослідження правових засад реалізації права на свободу мирних зібрань у ЄС є надзвичайно цікавим та актуальним для вітчизняної юридичної науки. Особливої актуальності ця тематика набула з огляду на події в Україні 2013–2014 рр., коли державна влада намагалася обмежувати права своїх громадян збиратися мирно та висловлювати свою думку.

Право на свободу мирних зібрань є правом збиратися публічно або приватно та колективно висловлювати, сприяти, прагнути та захищати спільні інтереси. Це право включає право брати участь у мирних зібраннях, засіданнях, протестах, страйках, сидячих страйках, демонстраціях та інших тимчасових зборах зі специфічною метою. Держави не тільки мають обов'язок захищати мирні зібрання, а й повинні також вживати заходів задля сприяння їм. Кожен має право на мирні зібрання. Держава не може обмежувати це право для певної групи на підставі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичної або іншої думки, національного або соціального походження, власності, народження або іншого статусу. Згідно з міжнародним правом право на свободу мирних зібрань не є абсолютним. Зібрання можуть бути предметом певних обмежень, але такі заходи повинні бути передбачені законом та «бути необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки, публічного порядку, охорони здоров'я або моралі або захисту прав та свобод інших» [5]. Будь-які обмеження повинні відповідати чітким критеріям необхідності та пропорційності. Свобода повинна бути правилом, а не винятком. Обмеження не повинні завдавати шкоди самій суті права. Міжнародне право захищає тільки зібрання, що є мирними, а мирні наміри таких зібрань повинні матися на увазі.

Правовою базою захисту права на свободу мирних зібрань у Європейському Союзі є стаття 12 Хартії основних прав ЄС, відповідно до якої будь-які індивіди мають право мирно збиратися на всіх рівнях. Як зазначив Європейський Конвент, розробник тексту Хартії, це положення відповідає змісту ст. 11 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, проте сфера поширення такої свободи в ЄС є більш широкою, оскільки вона застосовується на всіх рівнях, включаючи загальноєвропейський рівень [2].

Адресатами права на свободу мирних зібрань є сам Європейський Союз, його інститути, органи, установи й посадові особи, а також держави-члени та їхні державні органи під час реалізації ними положень права ЄС. Що стосується держав-членів, то для них це має значення у зв'язку з обмеженням основних свобод внутрішнього ринку, що було підтверджено практикою Суду ЄС. На приватних осіб зобов'язання щодо свободи зібрань не накладаються. Утім, вони можуть непрямо бути зобов'язані нормативно-правовими актами щодо реалізації обов'язку дотримання цього права.

Таким чином, під терміном «зібрання» розуміють зустріч багатьох людей задля досягнення певної мети. Така мета повинна бути спрямована на формування колективної думки або на спільне повідомлення точок зору. Ідеться про будь-які цілі в політичній, професійній та цивільній сферах. Ця тематика, наведена в п. 1 ст. 12 Хартії, не є виключною, а тому зібрання може стосуватися економічних, культурних, соціальних та інших сфер. Немає жодного значення, чи стосується зібрання якогось певного місця, чи передбачає проведення якоїсь ходи. Крім того, не береться до уваги те, чи є воно публічним (тобто є доступним для необмеженого кола осіб); проводиться на приватній чи на публічній території. Врешті, тут не йдеться про те, чи вносилися заявка про проведення заходу і чи було отримано дозвіл на це [2].

Зібрання захищаються ст. 12 Хартії лише тоді, коли вони є «вільними». Тому зібрання, організовані органами держави, не підпадають під сферу дії цієї статті. Крім того, таке зібрання має бути «мирним». Цього не відбувається, коли зібрання має за мету насильницькі дії або набуває насильницького розвитку, коли таке зібрання закликає до насильства, повстання або відступу від демократичних принципів. Проте звичайна сидяча демонстрація не вважається немирною [2].

Право на мирне зібрання належить передовсім фізичним особам. Іноземці також можуть

посилатися на це право, втім, із певними обмеженнями, про що буде зазначено нижче. Крім того, правом на свободу мирного зібрання можуть користуватися юридичні особи та об'єднання осіб. Це особливо стосується профспілок, про які йдеться в п. 1 ст. 12, та політичних партій, про які зазначено в п. 2 ст. 12 [2].

Порушення права на свободу мирних зібрань або обмеження такого права має місце, коли адресат цього права приймає певні правила, які значно обтяжують реалізацію свободи мирного зібрання або непрямо чи фактично перешкоджають дозволеним поведінці. Це також включає умову про необхідність отримання дозволу. До непрямих або фактичних обмежень, зокрема, відносять дисциплінарні санкції за участь у демонстрації.

Згідно з Хартією основних прав ЄС обмеження, а отже, і порушення свободи мирних зібрань повинні бути передбачені згідно зі ст. 52 у чинному законодавстві. Причому, з погляду права ЄС, таким законодавством є положення регламентів. Що стосується приписів національного права держав-членів, то тут слід брати до уваги різні законодавчі та правові традиції цих держав, відповідно до чого такі положення можуть міститися не лише в нормативно-правових актах, а й у звичаєвому праві, а що ж до країн загального права – то в прецедентному праві. При цьому такі норми повинні бути чітко визначені, щоб не відбувалося відмінностей у тлумаченні [2].

Дозволені підстави обмеження прав та свобод ст. 52 зазначає лише ті, що «визнані Союзом та справді відповідають загальному інтересу», а також «є необхідними для захисту прав та свобод інших осіб» [2].

Крім того, згідно з п. 3 ст. 52 Хартії потрібно враховувати ті обмеження свободи на мирні зібрання, що містяться в п. 2 ст. 11 ЄКПЛ, а саме «в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб» [3]. Розуміння цих підстав є дуже широким, а тому адресати прав людини можуть їх тлумачити на свій розсуд, тому положення п. 1 ст. 52 їх не передбачають [2].

Отже, обмеження свободи зібрання згідно з п. 1 ст. 52 Хартії допускаються лише тоді, коли вони «справді» відповідають «поставленій меті», їй слугують; такі обмеження повинні бути юридично обґрунтовані. Крім того, відповідно до п. 1 ст. 52 обмеження повинно, з огляду на поставлену мету, бути «необхідним», тобто такої мети неможливо досягти в менш тяжкий спосіб. Врешті-решт «обмеження такої свободи повинно

бути пропорційним поставленій правовій меті», відповідно до якої має значення «суспільна функція» свободи. Під час надання юридичної оцінки обмеженням потрібно встановити інтерес «демонстрантів стосовно привернення уваги громадськості до цілей своєї діяльності» [2].

Існують певні винятки щодо користування свободою мирних зібрань. Зокрема, обмеження можуть стосуватися збройних сил, правоохоронних органів та органів державного управління. Проте довільні обмеження тут є також виключеними. Щодо (інших) сфер державного управління під дію обмежень підпадає лише та діяльність, яка пов'язана із збройними силами та правоохоронними органами. Що стосується свободи зібрань для громадян третіх держав, то вона може згідно зі ст. 16 ЄКПЛ зазнавати значних обмежень [3].

Адресати свободи мирних зібрань зобов'язані в рамках своєї компетенції усувати перешкоди з боку третіх осіб, особливо з боку немирних опонентів. Цей момент адресатами може тлумачитися досить широко. Зокрема, це може включати обмеження руху на певних вулицях для проведення зібрання.

Слід відзначити, що до моменту набуття Хартією юридичної сили в грудні 2009 р. Суд ЄС лише декілька разів торкався у своїй практиці питання про необхідність дотримання свободи мирних зібрань.

Зокрема, справа С-265/95 «Комісія проти Франції» [1997] (Справа про іспанські полуниці) стосувалася тривалого небажання Франції вживати заходів проти перешкоджання вільному руху сільськогосподарських товарів у ЄС з боку французьких фермерів. Суд ЄС дійшов висновку, що в цій справі не можна було посилатися на свободу зібрань як підставу обмеження вільного руху товарів у ЄС [6].

У 1999 р. Суд ЄС виніс рішення у справі С-235/92 «Монтекатіні проти Комісії» [1999], предметом спору в якій був грошовий штраф, накладений Європейською комісією на підприємства у сфері виробництва поліпропілену. Підприємство посилалося на своє право проводити мирні зібрання з економічною метою. Проте Суд ЄС наголосив, що свобода зібрань може обмежуватися, якщо такі зустрічі мають мету, несумісну з антимонопольним правом ЄС [7].

У 2003 р. Суд ЄС розглядав справу С-112/00 «Шмідбергер проти Австрії» [2003]. Позивачем у справі був німецький підприємець, який займався транспортуванням товарів автошляхами між Німеччиною та Італією. Він вимагав від Австрійської держави відшкодування збитків, яких

він зазнав унаслідок того, що він не міг проїхати протягом 30 годин автошляхою Бреннер, яка була заблокована санкціонованою демонстрацією. Суд ЄС знайшов у тій обставині, що Австрія надала дозвіл на проведення демонстрації, перешкоду вільному пересуванню товарів у ЄС та здійснив оцінку, яким чином це співвідноситься зі свободою мирних зібрань демонстрантів. Конкретні вказівки на обсяг захисту, втім, не зазначаються. Усе ж таки очевидно, що особливо захищеними є зібрання, які є важливими для громадського життя – в цьому конкретному випадку: про наслідки зростаючого транзитного руху для здоров'я людей та навколишнього середовища [8].

Судової практики щодо положень ст. 12 Хартії в контексті свободи мирних зібрань у ЄС ще не вироблено, але це питання часу.

Таким чином, в історії були випадки, коли положення права Євросоюзу стосовно свободи руху товарів та осіб вступали в колізію з цінністю, на якій ґрунтується правова система ЄС, а саме дотриманням прав людини. Незважаючи на те, що Суд ЄС не вдався до встановлення того, які саме принципи мають пріоритет (принципи внутрішнього ринку ЄС чи принцип дотримання прав людини), він визнав, що свобода мирних зібрань належить до фундаментальних прав людини, які в Європейському Союзі потрібно поважати.

Список літератури

1. Consolidated Versions of the Treaty on the European Union and of the Treaty on the Functioning of the European Union // Official Journal of the European Union. – 2012. – 26 October. – С 326. – 412 p.
2. Charter of Fundamental Rights of the European Union // Official Journal of the European Union. – 2012. – 26 October. – С 326. – P. 391–407.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод з поправками, внесеними Протоколами №№ 11 та 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/888FC791-E2C0-4096-AF5E-D843F09C0E24/0/UKR_CONV.pdf. – Назва з екрана.
4. Craig P. EU Law: Text, Cases, and Materials / P. Craig, G. de Burca. – New York : Oxford University Press, 2011. – 1155 p.
5. Ehlers D. Europäische Grundrechte und Grundfreiheiten / Dirk Ehlers. – Berlin : de Gruyter Verlag, 2009. – S. 139–144.
6. Judgement of the Court of 9 December 1997. Case C-265/95 Commission v. French Republic [Electronic resource]. – Mode of access: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=43536&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=217857>. – Title from the screen.
7. Judgement of the Court of 8 July 1999. Case C-235/92 P Montecatini SpA v. Commission [Electronic resource]. – Mode of access: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=44317&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=217527>. – Title from the screen.
8. Judgement of the Court of 12 June 2003. Case C-112/00 Eugen Schmidberger, Internationale Transporte und Planzüge v. Republik Österreich. Reference for a preliminary ruling: Oberlandesgericht Innsbruck – Austria [Electronic resource]. – Mode of access: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47920&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=218088>. – Title from the screen.

O. Sviatun

RIGHT TO PEACEFUL ASSEMBLY IN EU LAW

The article highlights the legal nature of right to peaceful assembly as one of the important features of the public implementation of the freedom of expression and freedom of association. It considers legal ways to protect this right taking into account the European Court of Justice case-law, since it came into conflict with the principles of free movement of goods and persons in the European Union.

Keywords: European Union, Charter of Fundamental Rights of the European Union, right to assembly, democratic principles, human rights, freedom of movement of goods, freedom of movement of persons.

Матеріал надійшов 13.03.2015